

ԲԱԶՄԱՎԷՊ

ԺԴ ՏԱՐԻ, ԹԻԻ 20.

1856

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 15.

ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՆԴԵՍ

ՌԱՓԱՅԵԼՆԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ

Տարեկան հարցաքննութիւնն ու պարգևաբաշխութիւնը :

Ռափայելեան վարժարանին փութաջան և ընտիր աշակերտաց տարեկան հարցաքննութիւնն ու պարգևաբաշխութիւնը անցեալ ամսոյն մէջ կատարուեցաւ : Այսպիսի ընտանեկան հանդէս մը սովորականէն աւելի մտադրութեան արժանի կը սեպուի այն ազգայնոց առջև՝ որոնց աչքը իրաւամբ բարեկարգ վարժարանաց վրայ դարձած է, անոնց խորհրդաւոր որմոցը մէջ ընկած և խեղճ ազգի մը՝ երջանիկ ապագան փրնտուելու : Այնպիսիք լաւ ըմբռնած են թէ ազգի մը, և մանաւանդ մեր ազգին, տգիտութենէ առած վէրքերուն միակ սպեղանի՝ բռն և հաստատուն գիտութեանց ծաւալին է. և առանց անոր՝ կարծեցեալ յառաջագիւմութիւնը, քայլելու դեռակիրթ տղոց առաջին քայլափոխներուն կը նմանի, որոնք շատ

անգամ ստիպուած են իյնիլ ու ելլել, և անանկով սովորիլ ոտնփոխնին ընելու : Ուրախ ենք ըսելու թէ ազգային այն վարժարանաց մէջ՝ որ այսպիսի գեղեցիկ սկիզբ մը հիմն դրած են իրենց դաստիարակութեանը, յետին չէ նաև Ռափայելեան վարժարանը. և աւելի պարծանօք կրնանք ըսել այս խօսքս՝ քանի որ անկողմնասէր և ազգին բռն օգուտը ճանչցող բարեսիրաց վկայութիւնքը մեր կարծեացը և ակնկալութեանց համեմատ կը տեսնենք :

Վարժարանին Տեսուչքը սովորականէն աւելի փառաւորութեամբ ուղեցին կատարել այս տարուան պարգևաբաշխութեան հանդէսը, ոչ միայն անոր համար որ աշակերտք սովորականէն աւելի ջանք ցուցրցեր էին, այլ մանաւանդ զի երիցագոյն դասու աշակերտելոց հա-

մար վերջին հանգէս մըն էր որ կը կատարուէր, անոնց սահմանուած ուսումնական ընթացքին աւարտը հասած ըլլալով: Ա՛յ երջին անգամ մըն էր որ վարժարանին Տեսուչքը՝ անոնց բարեկրօն ընթացիցը և ուսումնասիրութեան դոյզն վարձքը մատուցանելով, կը պատրաստուէին խրկելու զանոնք իրենց հայրենեաց գիրկը, ուրախ և վստահ սրտով թէ այն ազնիւ խումբը՝ իրենց կրթութեամբը, դաստիարակութեամբ, գիտութեամբ և մանաւանդ աստուածպաշտութեամբ՝ մէյմէկ պարծանք պիտի ըլլան թէ՛ այն վարժարանին ուր կրթուած են, և թէ՛ այն դաստիարակաց՝ յորոյ կրթութիւնը առեր են: Այս իրենց ուրախութիւնը աւելի ընդհանուր ընելու համար, օրերով առաջ բազմութիւ անձինք հրաւիրեցան՝ պարգևաբաշխութեան հանդիսին ներկայ գտնուելու, որոնց պարագլուխ բազմելու պատիւը ընծայեց վարժարանիս՝ Ա՛յ նետկոյ քաղաքապետ Պիշինկէն կոմսը, ուրիշ զանազան իշխանաւորաց ընկերակցութեամբը:

Ա՛յ արժարանին ընդարձակ դահլիճին մէջ՝ փոքրիկ արուեստահանգէս մը ձևացեր էր հարիւրէն աւելի իւղաներկ և պարզ նկարներով, որոնք փութաջան աշակերտաց այս տարուանս մէջ՝ ի գրուի տարած երկասիրութիւնքն էին, և որոնց մէջ իրենց փոյթն և ճարտարութիւնը հաւասարապէս կ'երևնար: Ա՛յ ասնաւոր խուցի մը մէջ ալ դրուած էին Պ. Ասայի Ասայեանին շրջատեսիլ 'նկարները', որոնք իրենց կատարելութեամբը հանդիսադրաց ոչ միայն զուարճութիւն, այլ նաև զարմանք պատճառեցին:

Ա՛յնչեալ սեպտեմբեր ամսոյն 15-ն, առ Աստուած մատուցուած շնորհակալութեան պատարագէն ետքը, յորում աշակերտեալք սուրբ Արհարդոյն հաղորդեցան, բոլոր հանդիսականք վարժարանին դահլիճը ժողվուելով, աւստրիական ազգային երգոյ գործիական

երաժշտութեամբ քաղաքապետը ընդունուեցաւ, ու մէկէն սկսաւ հանդէսը: Յորում նախ Տեսուչ վարդապետը իտալերէն Ատենախօսութիւն մը ըրաւ, Արօնից՝ դաստիարակութեան մէջ գրաւած տեղը և օգուտը ցուցնելով: Այնք մը, որուն հարկաւորութիւնը կարծես թէ մեր ժամանակը կ'ուրանայ, և նոյն իսկ ժխտելուն ատեն կ'իմանայ անոր պէտքը: Ա՛յ և իցէ դաստիարակութիւն և կրթութիւն իրենց վախճանին չեն հասնիր, ինչուան որ կրօնից հիմանը վրայ հաստատուած չըլլան. առանց անոր զմարդ կազմելու համար աշխատողը, մանկութեան ապագային առջև վիհ մը կը փորէ, և բարոյական կենաց շէնքը՝ սուրբ աւետարանին բացատրութեանը համեմատ, աւագի վրայ կը կառուցանէ, որպէս զի ահաւորագոյն կործանում մը պատրաստէ անոր, երբոր կրից հողմերը զօրանան, ապականեալ բնութեան հեղեղքը՝ խախտա դաստիարակութեան մը վրայ հիմնած շէնքը տապալեն: Այս վտանգին դէմն առնելու համար է կրօնքը. միայն ճշմարիտ կրօնքն է մարդուս անցաւոր և անանց կեանքը իրարու հետ շողկապող, ու ինչպէս մեծարգոյ Ատենախօսը Առաքելոյն խօսքովը կը հաստատէր՝ «Առամենայն ինչ օգտակար է, և զաւետիս կենաց ունի, զարդիս և զհանդերձելոյն»:

Ատենախօսութենէն ետքը աշակերտաց յառաջագիմութեան վիճակը կարգացուելով, իւրաքանչիւր արժանեացը համեմատ մրցանակը տուաւ մեծապատիւ քաղաքապետը, իրեն բարեսէր փութովը խանդաղատելով այն նորափութիթ հասակին վրայ, որոնք այնչափ ուրախութեամբ յանձն առեր են վեցամեայ օտարութիւն և անձուկ քաշել իրենց սիրելեացը, ծնողաց և ազգականաց, որպէս զի ուսումնական և բարոյական դաստիարակութեամբ աշնուացընելով իրենց բաղդը, կարենան թէ՛ հայրենեաց և թէ՛ ընտանեաց աւելի օգտակար ըլլալ:

Պարգևաբաշխութենէն վերջը երի-

ցազոյն դասու աշակերտաց մէկը, իր բոլոր ընկերակցացը երախտագէտ սըրտին և զգածմանցը թարգման ըլլալով, հետագայ շնորհակալութեան խօսքերը զրուցեց գաղղիարէն՝ այն ընտանեկան հանդիսին իրեն ներկայութեամբ փառաւորութիւն տուող Վաղաքապետին։

« Մեծապատիւ Քաղաքապետ,

» Այս օրուան օրս կրկնակի սիրելի է մեզ, որովհետեւ հաճեցար քու արդոյ ներկայութեամբդ պատուել զայն։ Երջանիկ կը սեպենք ինքզինքնիս, ու մեծապէս պարծանք մեզի, որ այսպիսի գեղեցիկ դաւառաց արժանաւոր Քաղաքապետի մը ձեռքէն՝ մեր դոյզն վաստակոց վարձքը կ'ընդունինք։

» Նոյն իսկ մեր այս հասակին մէջ չենք կրնար չտեսնել, մեծապատիւ Քաղաքապետ, մեծ փոյթդ կայսերական մեծափառ Տեսչութեանը համար, քու ջանքդ իրեն հաճոյանալու, օժանդակելով ժողովրդոց բարգաւաճանացը համար ունեցած մտածութեանց գործադրութեանը, և մանաւանդ քու մեծ փոյթդ այս գեղեցիկ վենետկոյ պայծառութեանը համար, յորում մեծամեծ բարեմասնութեամբդ ամենուն սիրտը զբաւած ես։

» Թոյլ տուր ուրեմն մեզ, որդուցս Արեւելից, այս պատեհ առթիւս ցուցնել քեզի մեր զարմանաց և երախտագիտութեան հաւաստիքը, նաև այն փութոյն համար որով կը մեծարես այս Հայկական վարժարանը, յորում կրնանք մեր պարտքերը սորվիլ, և դպրութեանց և իմաստից մէջ յառաջադիմել, մեծափառ կայսեր ասպնջական հովանաւորութեանը տակ։ Վստահ ենք որ քու մեծութիւնդ անարժան պիտի չսեպէ իմացընելու իրեն թէ ինչպէս յամենայնի կը ջանանք իր մարդասէր խնամքը օգտակար կերպով գործածելու, որպէս զի թէ մեծափառ Սուլդանին, մեր տիրոջը, կառավարութեան երախտագիտութեանը արժանի ըլլայ, և թէ ամբողջ ազգի մը սիրոյն և համարմանը։

» Ընդունէ, մեծապատիւ Քաղաքապետ, մեր սրտից անկեղծ և մեծարանօք լի զգածմանց հաւաստիքը։ Ասիկայ նոր ապացոյց մըն է մեր վրայ ունեցած խնամոցդ, ու միանգամայն իրաւունք մը մեր երախտագիտութեանը։

Ինչէ վերջը ամէն հրաւիրեալք վարժարանին մատուցող ժողովուրդով, ամ

բրոսեան գոհութեան մաղթանքը երգեցուցաւ, և իենաց փայտով օրհնուեցան ամէնքը, և առանձին փութաջան աշակերտաց այն ընտիր խումբը՝ որոնք դաստիարակութեան ընթացքնին լմնցընելով, խաղաղաւէտ վարժարանէ մը աշխարհիս ծովը մտնելու կը պատրաստուին, և երջանիկ օրերուն երջանիկ շարունակութիւն մը կը փափաղին և կը յուսան ինոր օգնութեամբ, որ պատրաստ է օժանդակել որոնց որ կը դիմեն առ նա։ Իսիկայ էր նաև ամենուն մաղթանքը, և առանձինն մեր և մասնաւորապէս Տեսչաց և վարժապետաց խնդրուածքը, որպէս զի իրեն զրութութեամբը ակադճուն արգասաւորութիւն մը տայ անոնց, որոնց այսպիսի յուսալից ներկայ մը շնորհեր էր։

Իս առթուս՝ բարեսէր ազգայնոց և մտերմաց փափաքը անկատար չթողլու համար, արժան կը սեպենք Սիաբանութեանս Բաջնորդին տրուած մէկ նոր պատիւն ալ ծանուցանել, որպէս զի ալ աւելի իմացուի թէ որչափ մեծ և գեղեցիկ նպատակի համար սահմանուած են այն վարժարանքը, որոնց մէջ Զգը իր ակնկալութիւնքը, և ծնողք իրենց միտթարութիւնը կը յանձնեն։ Իսպիսի պարագայ մը թերևս աւելորդ իսկ էր յիշատակելը, թէ որ ժամանակիս հանգամանացը յարմար չտեսնէինք։

Վիտեն ազգայինք թէ վեհափառ Պարսից Շահին իշխանութեան տակ եղող համազգեաց մէջ նշանաւոր գերդաստան մըն է Սելջուկեանց տոհմը, և իրեն հաւատարիմ ծառայութեանը և

1 Թէ Ռափայէլեան վարժարանիս և թէ փութաջան աշակերտաց մեծապէս պատիւ ընող պարագայ մըն ալ չենք ուզեր անյիշատակ թողուլ։ Պարգևաբաշխութենէն ետքը երբոր մեծապատիւ Քաղաքապետը աշակերտաց հանգիստագրութիւնը զննելու ելաւ, գաշտային տեսարանաց մէջ շատ հաճութիւն ցուցընելով Պ. Պօղոս Շաշեանին իւղաներկ մէկ տեսարանին, մտադրութեամբ ընդունեցաւ իբրեւ նշանակ մը նոյն օրուան ունեցած հաճութեանը և զարմացման։

փութոյն համար արժանապէս այլեայլ պաշտամամբք և պատուոյ նշաններով փառաւորուած : Ի՞յս տոհմէն ազնիւ Սիրզա Սեւգում Խանը՝ իր դաստիարակութեան ընթացքը Փարիզու Սուրատեան Սարժարանին մէջ ըրած ըլլալով, ոչ միայն յառաջագէտ ուսումնաւորութեամբ իր վրայ աշխատողաց ուրախութեան առիթ եղեր էր, այլ նաև հայրենիքը դառնալէն ետքն ալ խոհական խմաստութեամբ և զգուշաւոր բարբով՝ Սարժարանիս գլխաւոր պարծանքներէն մէկը : Սեզի համար անծանօթ չէր այն ազնիւ պատանւոյն երախտագէտ սիրտը . բայց ինքը ազնուագոյն զգացմամբ ուղեց մօտերս աշխարհահաւակ ընել այնպիսի կերպով մը, որ միայն անանկ ընտիր սրտէ մը կը յուսացուէր : Իր Պարսից Գրանը առջև ունեցած մեծարանքը յօգուտ ՚ի կիր գործածելով, երբոր քանի մը ամիս յառաջ յատուկ պաշտամամբ մը վեհափառ Շահին կողմանէ Կոստանդնուպօլիս եկաւ, Գաղղիոյ դեսպանին հետ այն տէրութեան գործոց վրայ խօսելու, ինդրեց ու ընդունեցաւ Շահէն Իսիւծու և Իրևու կարգին երկրորդ պատուանշանը, մեր Միաբանութեան Բաշնորդին և անոր յաջորդացը համար :

Սեհափառ Շահը հրամայեց որ թէ պատուանշանը և թէ հրամանագիրը անձամբ յանձնէ ազնիւ պատանին մեր Ուխտին ՚ի Պօլիս եղող վարդապետաց ձեռքը : Հրամանագրոյն մէջ մասնաւոր մտադրութեան արժանի խօսքերը հարկ կը համարինք թարգմանութեամբ հրատարակել :

« . . . Մեր կայսերական Մեծափառութեան յատուկ է՝ մասնաւոր արքունի խնամոց արժանի երեցընել զանոնք, որ բարոյական և բնական գիտութեանց լուսոյն ծագմանը համար կ'աշխատին և առաքինութեան ու դաստիարակութեան սկզբունքը տարածելով, ազգաց բարերարք կը ծանցունին, և գիտութիւնը խնդրողաց համար կենդրոն մը : Եւ որովհետև նոյն սկզբունքը ունի նաև Մեր արքունի առատամտութիւնը, այսպիսի անձինքը՝ բարեկամութեամբ Մեր յաւիտենական իշխանութեան մօտեցը-

նել, Մեր վեհափառ Տեսչութեան պաշտօնէից ձեռքով իմաց տրուեցաւ Մեզի թէ Վենետկոյ Մխիթարեանց Միաբանութեան Մեծաւորը, ուր դաստիարակութեան և ուսմանց կեդրոն է, ուր արդիւնք և խոհականութիւն գիտութեանց և առաքինութեանց հետ հաւասար կը փայլին, ուր իմաստութիւնը՝ գերազանց բարեմասնութեանց հետ շաղկապեալ է, որ գիտութեանց կեդրոն է, և արուեստից և դպրութեանց աղբիւր, և ամէն կարելի ջանքը կ'ընէ իր բազմարուեստեան վարժարանացը մէջ գիտութիւնքը տարածելու և դաստիարակութեան միջոցները դիւրացընելու, գեղեցիկ պարտաւորութիւն մը վրան առած է հրահանգելու ամենայն աշխարհաց ուսանողքը, ու ճշդիւ կը կատարէ իր հաւատարմութեան ու փութոյն պարտքը զոր ունի առ մեծափառ Տեսչութիւնն Օսմանեան . . . Բաց ասկէ Սիրզա Սեւգում Խանը, որ Մեր Տէրութեան մէջ գերազոյն աստիճան մը զրաւած է, որ իմաստութեամբ և գիտութեամբ նշանաւոր է, և Մեր յաւերժական Պետութեան մէջ առաջ եկած՝ Պաշտօնակալ Գնդապետ է, և Անձնապահապետ Արքայից Արքային մեծափառութեանը, և անոր մեծ Պետութեանը ներքին Թարգման, որն որ նոյն Միաբանութեան վարժարանացը մէջ հրահանգուած է, զանազան անգամ Արքայից Արքային խմացուց նոյն Միաբանութեան անձանցը մատուցած այլ և այլ ծառայութիւնքը՝ յօգուտ մահմէտական ազգաց հրապարակութեան տակ եղող ժողովրդոց նըկատմամբ : Ուստի Մեր Արքունի Կամբը՝ այդ Միաբանութեան Առաջնորդը մասնաւոր պատուոյ մը արժանի դատեց, խրկելով անոր՝ Առիւծու և Արևու Կարգին երկրորդ պատուանշանը » : . . .

Ի՞յս մասնաւոր պատիւը նշանակելու ատեննիս՝ չենք կրնար միանգամայն մեր շնորհակալութիւնը չյայտնել նաև Սիրզա Սեւգում Խանին, Սիաբանութեանս այն ազնիւ բարեկամին, որ իրեն աշակերտութեան օրերուն յիշատակը՝ այսպիսի կերպով մը անմահացընել ուղեց մէջերնիս, ու Սարժարանին ընդհանուր տեսուչը փառաւորելու ատեն իրեն երախտագիտութեանը, քաջալու բարուց և առ մեզ ունեցած յատուկ սիրոյն նշանակը յայտնել բոլոր աշխարհի :